

Dr Renata Włoch

Instytut Socjologii UW

Raport z badań ilościowych przeprowadzonych na grupie przedstawicieli powiatowych i miejskich Społecznych Rad ds. Osób Niepełnosprawnych

1. Metodologia badania

Badanie przeprowadzono metodą CAWI wspieraną metodą CATI. Ankiety zrealizowano w okresie kwiecień-czerwiec 2014 r. za pośrednictwem portalu ankieta.pl. Ankieta miała odmienną formę dla przedstawicieli Rad powiatowych i miejskich. Ankieta dla przedstawicieli Rad powiatowych zawierała **38** pytań, z czego cztery miały charakter otwarty; składała się z dwóch części: pytania w I części dotyczyły funkcjonowania Rady na poziomie powiatu (w tej części formę pytań często wzorowano na oficjalnym zakresie obowiązków Rady); pytania w części II odnosiły się do miejsca zamieszkania respondenta; celem tego zabiegu było zwiększenie poziomu konkretności odpowiedzi na pytania dotyczące udziału osób niepełnosprawnych w konsultacjach społecznych. Ankieta dla przedstawicieli Rad miejskich zawierała 31 pytań (pominięto pytania dotyczące poziomu powiatu).

Z powodu niezadowolającej stopy zwrotów z ankiety internetowej w czerwcu asystent badawczy dzwonił bezpośrednio do respondentów prosząc ich o wypełnienie ankiety lub wypełniali ankiety wspólnie z nimi. W dwóch przypadkach respondenci poprosili o przesłanie papierowej wersji ankiety. Łącznie rozesłano **172** zaproszenia do wypełnienia ankiety, skierowane do osób uwzględnionych w uprzednio przygotowanej bazie adresowej; odnotowano 142 wyświetlenia ankiety; ostatecznie ankietę wypełniło respondentów, z czego **70 + 17 (łącznie 87)** respondentów było przedstawicielami grupy będącej bezpośrednim przedmiotem badania (odpowiednio przedstawiciele powiatowych i miejskich społecznych rad osób niepełnosprawnych).

Liczba rozesłanych zaproszeń do ankiety	172
Liczba wyświetleń ankiety	142

Liczba ankiet zrealizowanych	107
Liczba ankiet wypełnionych przez przedstawicieli rad powiatowych	70
Liczba ankiet wypełnionych przez przedstawicieli rad miejskich	17
Liczba ankiet wypełnionych przez przedstawicieli innych instytucji	12
Liczba ankiet niepełnych (nie uwzględnionych w analizie)	8

Mechanizm ankiety pozwalał na zebranie danych również od osób nienależących do żadnej z wymienionych instytucji, które niemniej znalazły się w bazie adresowej. Na ich potrzeby skonstruowano równoległą ankietę, którą wypełniło 12 osób; zebrane za jej pomocą dane będą traktowane jako uzupełniające. Ponieważ każda z ankiet dotyczyła działania innej instytucji, danych uzyskanych za ich pośrednictwem nie sposób zintegrować bez utraty ich rzetelności, zostaną one zatem omówione równoległe, przy czym większą wagę mają dane z ankiety dla Rad powiatowych, którą wypełniło 70 respondentów.

Łącznie zanalizowano natomiast (niezwykle istotne z perspektywy celów Projektu) odpowiedzi na pytania otwarte dotyczące barier i szans wykorzystania nowoczesnych technologii komunikacyjnych w prowadzeniu konsultacji społecznych.

Dobór respondentów miał charakter celowy: baza danych (skonstruowana w oparciu o informacje publiczne lub informacje udzielane przez Urzędy Miasta, Starostwa lub Pełnomocników ds. ON) pozwoliła dotrzeć do członków wybranych Społecznych Rad ds. ON w powiatach i miastach, które zadeklarowały chęć wzięcia udziału w Projekcie.

Celem badania było przede wszystkim:

- zdiagnozowanie roli i aktywności powiatowych/miejskich Społecznych Rad ds. Osób Niepełnosprawnych;
- zbadanie dotychczasowego wykorzystania nowoczesnych technologii komunikacyjnych w procesie kontaktowania się z osobami niepełnosprawnymi w wybranych lokalizacjach;
- pośrednio: zdiagnozowanie stanu konsultacji społecznych w wybranych lokalizacjach;

- zbadanie opinii członków Rad na temat możliwości wykorzystania nowoczesnych technologii komunikacyjnych w procesie prowadzenia konsultacji społecznych włączających osoby niepełnosprawne;
- zdiagnozowanie barier rozwoju wykorzystania nowoczesnych technologii komunikacyjnych w procesie prowadzenia konsultacji społecznych włączających osoby niepełnosprawne;
- zdiagnozowanie stanu uczestnictwa osób niepełnosprawnych w konsultacjach społecznych;
- pośrednio: rozpoznanie barier uczestnictwa osób niepełnosprawnych w konsultacjach społecznych.

W odniesieniu do części celów szczegółowych zebrany materiał badawczy pełni funkcję jedynie ilustracyjną lub wstępnej diagnozy. Należy podkreślić, że w raporcie analizowane są odpowiedzi pojedynczych respondentów, reprezentujących jednostkowe poglądy. Większość Rad powiatowych i miejskich była wszakże reprezentowana przez więcej niż jedną osobę. **Analiza zebranych danych nie pozwala zatem stworzyć diagnozy sytuacji poszczególnych Rad w poszczególnych lokalizacjach**, lecz daje generalny obraz sytuacji Rad z perspektywy respondentów; ma walor ilustracyjny i służy zidentyfikowaniu szans i zagrożeń dla Projektu wynikających ze specyfiki prowadzenia konsultacji z osobami niepełnosprawnymi. Specyfika zebranych danych nie pozwala na zastosowanie zaawansowanych metod statystycznych; w analizie zaprezentowano rozkłady odpowiedzi na poszczególne pytania; w niektórych przypadkach zastosowano dodatkowe filtry (np. celem stwierdzenia, czy zbiorcze odpowiedzi były udzielane przez respondentów z jednego powiatu/miasta).

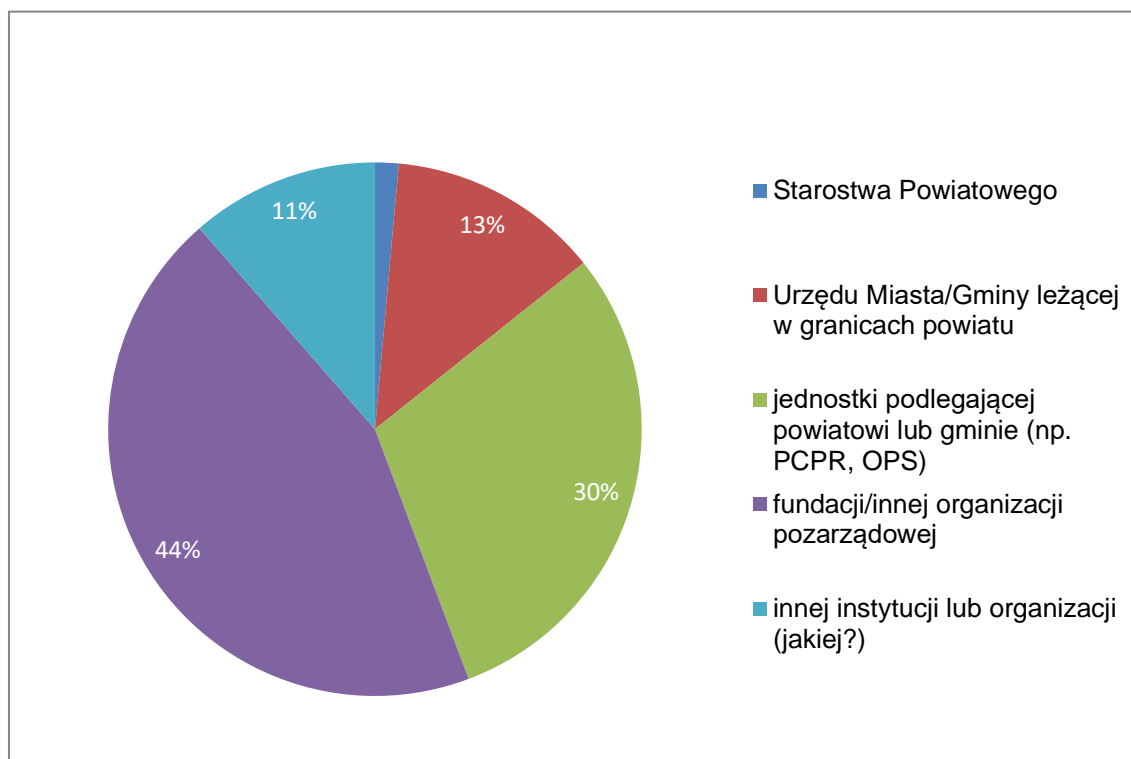
2. Charakterystyka grupy badanej

Rady powiatowe

Wśród 70 przedstawicieli powiatowych Społecznych Rad ds. Osób Niepełnosprawnych 44 osoby reprezentowały powiaty ziemskie, natomiast 26 osób – powiaty grodzkie (miasta na prawach powiatu). **Największą grupę respondentów stanowili przedstawiciele organizacji pozarządowych** (31 osób zadeklarowało tę odpowiedź bezpośrednio + 7 osób zaliczyło się do kategorii przedstawicieli „innej instytucji lub organizacji”, przy czym analiza odpowiedzi

uzupełniających pozwoliła stwierdzić, że były to organizacje trzeciego sektora; łącznie 38 osób – 54%); drugą z kolei grupę stanowili przedstawiciele jednostek podlegających powiatowi lub gminie (co trzeci respondent); w grupie respondentów znalazł się tylko jeden przedstawiciel Starostwa Powiatowego.

Rys. 1. Przynależność instytucjonalna członków Rad powiatowych

Źródło: Pytanie 3: W skład Rady został/a Pan/i powołany/a jako przedstawiciel/ka....

Rady miejskie

Wśród przedstawicieli Rad Miejskich 80% (14/17 respondentów) zadeklarowało, że w Radzie reprezentuje organizacje trzeciego sektora; jedna osoba była reprezentantem UM, zaś dwie pozostałe – jednostek podległych miastu.

3. Rola i aktywność powiatowych Społecznych Rad ds. Osób Niepełnosprawnych

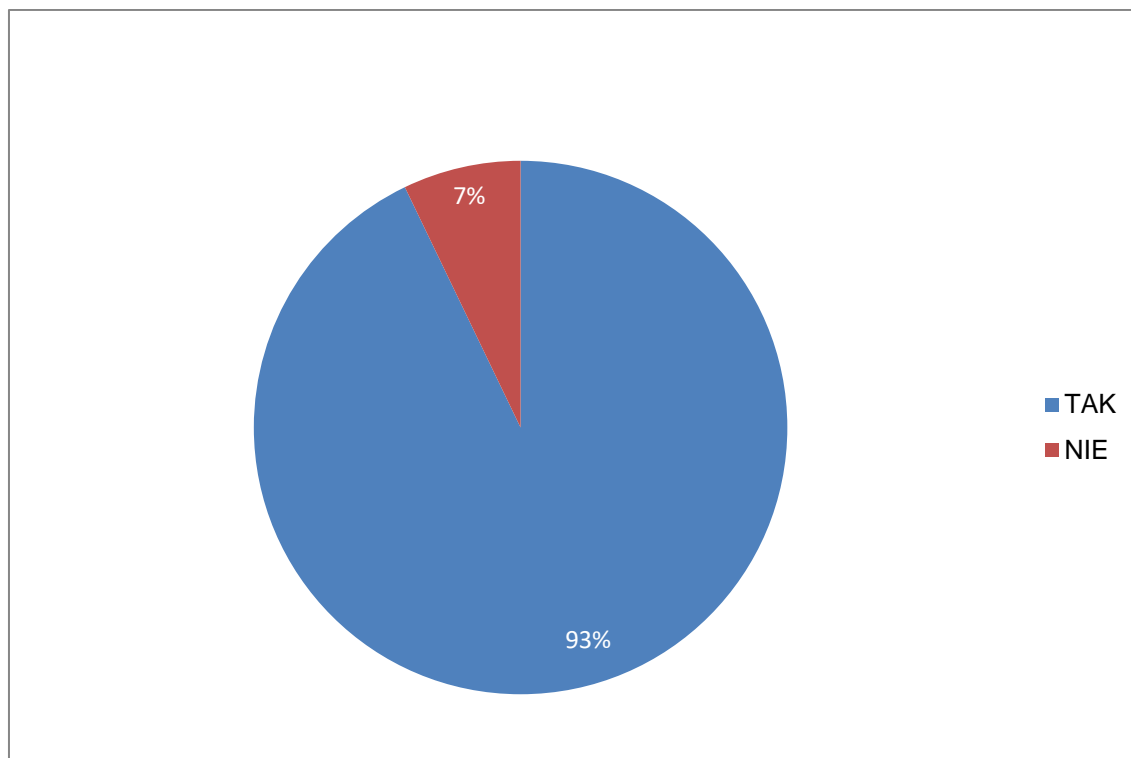
Pierwsza część ankiety (w obydwu przypadkach) zawierała pytania mające na celu zbadanie roli i aktywności Społecznych Rad ds. Osób Niepełnosprawnych.

Rady powiatowe

Zdaniem większości respondentów **Rady zdają się aktywnie angażować w pracę na rzecz osób niepełnosprawnych**. Większość respondentów (46 osób na 70/67%) odpowiedziała twierdząco na pytanie, czy w ciągu ostatniego roku Rada inspirowała przedsięwzięcia zmierzające do integracji zawodowej i społecznej ON. Analiza odpowiedzi uzupełniających pozwala stwierdzić, że działania te polegały na opiniowaniu wniosków (w największej mierze), podziale środków finansowych, usuwaniu barier architektonicznych w różnych instytucjach, organizowaniu spotkań z udziałem ON (np. forum organizacji pozarządowych na temat problemu zatrudniania osób niepełnosprawnych) i organizowaniu rozmaitych imprez, również integracyjnych (np. turnusy, obchody dnia czy tygodnia ON). Jeden z respondentów podsumował lakonicznie „dużo tego”. Podobny rozkład odpowiedzi zaznaczył się w przypadku pytania dotyczącego inspirowania przedsięwzięć zmierzających do realizacji praw ON; twierdząco odpowiedziało 38 osób/54%. Również w tym przypadku respondenci precyzowali, że najczęściej chodziło o opiniowanie wniosków i angażowanie się w usuwanie barier architektonicznych i zwiększanie dostępności komunikacyjnej (np. miejsca parkingowe; w jednej lokalizacji zorganizowano „spacer po mieście dla decydentów przy pomocy wózków, kul i balkoników”), imprezy, konsultacje z ośrodkami pomocy na terenie powiatu; organizowano też wykłady na temat praw ON, wspierano powstawanie warsztatów terapii zajęciowej.

Warto podkreślić, że zdaniem ich członków **zdecydowana większość Rad współpracuje z organizacjami trzeciego sektora** (w pytaniu chodziło o zdiagnozowanie subiektywnego postrzegania przez członków Rady stanu współpracy z trzecim sektorem. Warto zauważyć, że 7% respondentów zaznaczyło, że Rady nie współpracują z trzecim sektorem, mimo iż formalnie przedstawiciele organizacji pozarządowych wchodzi też w skład Rad).

Rys. 2. Współpraca Rad z organizacjami trzeciego sektora

Pytanie: Czy Rada współpracuje z organizacjami pozarządowymi/stowarzyszeniami/związkami skupiającymi osoby niepełnosprawne lub działającymi na rzecz osób niepełnosprawnych? N=70

Co ciekawe, mniejsza chęć współpracy z powiatowymi Radami zaznacza się po stronie poszczególnych Urzędów Miast.

Tab. 1. Czy Urząd Miasta/Gminy w Pana/i miejscu zamieszkania współpracuje ze Społeczną Radą ds. Osób Niepełnosprawnych, której jest Pan/i członkiem?

Odpowiedź	%	Liczba (N=70)
TAK	60%	42
NIE	30%	21
nie wiem	10%	7

Tab. 2. Czy Urząd Miasta/Gminy w Pana/i miejscu zamieszkania korzysta z opinii i projektów przygotowywanych przez Społeczną Radę ds. Osób Niepełnosprawnych, której jest Pan/i członkiem?

Odpowiedź	%	Liczba (N=70_)
TAK	57,14%	40
NIE	31,43%	22
nie wiem	11,43%	8

Może to świadczyć albo o brakach w komunikacji między poszczególnymi szczeblami władzy samorządowej, albo też o przejmowaniu funkcji Rad powiatowych przez Rady miejskie, które działają w części lokalizacji.

Tab. 3. Czy na terenie miasta/gminy działa lokalna Społeczna Rada ds. Osób Niepełnosprawnych?

Odpowiedź	%	Liczba
TAK	30,00%	21
NIE	62,86%	44
nie wiem	7,14%	5

Rzeczywisty udział Rady w podejmowaniu decyzji dotyczących osób niepełnosprawnych w powiecie starano się zdiagnozować za pośrednictwem pytań dotyczących uchwalenia powiatowego programu działań na rzecz osób niepełnosprawnych. Z 70 respondentów 52 potwierdziło, że w ich powiecie uchwalono taki program.

Tab. 4. Czy Rada uczestniczyła w pracach nad projektem powiatowego programu działań na rzecz osób niepełnosprawnych?

Odpowiedź	%	Liczba (N=52)
TAK	71,15%	37
NIE	19,23%	10
nie wiem	9,62%	5

W zdecydowanej większości przypadków Rada brała udział w przygotowaniu projektu programu – twierdzącej odpowiedzi na to pytanie udzieliło 37 respondentów (na 52, którzy odpowiedzieli twierdząco na pytanie, czy w powiecie uchwalono program działań na rzecz osób niepełnosprawnych. Dziesięciu respondentów (reprezentujących siedem powiatów)

stwierdziło, że Rada nie uczestniczyła w pracach nad projektem programu, jednak wśród nich siedmiu podkreśliło, że Rada została ostatecznie poproszona o zaopiniowanie gotowego projektu. Czterech respondentów (reprezentujących cztery miejscowości) stwierdziło, że opinia Rady nie została uwzględniona w uchwalonym powiatowym programie działań na rzecz osób niepełnosprawnych.

Tab. 5. Czy opinia Rady została uwzględniona w uchwalonym powiatowym programie działań na rzecz osób niepełnosprawnych?

Odpowiedź	%	Liczba
TAK, wszystkie uwagi Rady zostały uwzględnione	50,00%	26
TAK, niektóre uwagi przekazane przez Radę zostały uwzględnione	17,31%	9
NIE, przyjęty program nie uwzględnia opinii Rady	7,69%	4
nie wiem	25,00%	13

Należy zatem mieć na uwadze – na co zwróciło uwagę dwóch respondentów – na **ograniczone kompetencje decyzyjne Rad**, co może rodzić ryzyko ich fasadowości i instrumentalnego wykorzystania przez władze powiatu:

[Powiatowy program działań na rzecz osób niepełnosprawnych nie został uchwalony] ponieważ Rada jest tworem doradczym i nie ma możliwości zmusić Starosty, który robi tylko to, co musi i unika wszelkich dodatkowych kłopotów i zajęć. Jesteśmy "używani" do zaopiniowania rozdziału środków z PFRON-u, bo taką opinię Starostwo mieć musi. Reszta jest kwestią dobrej woli, a tej brak.

Są pewne plany, ale Rada ma za mały wpływ na decyzje w powiecie.

Frustracja brakiem możliwości wywierania realnego wpływu na decyzje dotyczące osób niepełnosprawnych była wyrażana również przy okazji odpowiedzi na pytania otwarte. Np. w pytaniu dotyczącym szans zwiększenia udziału osób niepełnosprawnych w konsultacjach społecznych dzięki wykorzystaniu nowoczesnych technik komunikacyjnych jeden z respondentów stwierdził:

Mogło by wpłynąć pod warunkiem że ułatwiłoby się dostęp do zakupu komputerów dla ON. W 2014 roku MOPS w miejscowości XYZ zmniejszył dofinansowanie do zakupu komputerów przez osoby niepełnosprawne ze środków PFRON z 80% w 2013 roku do 35% !!! Pomimo wyraźnemu sprzeciwowi Powiatowej Społecznej Rady ds Osób Niepełnosprawnych.

Bariery są takie, że ludzie nie są przyzwyczajeni i potrzebują edukacji. Czasem mają złe doświadczenia z konsultacji - nic nie wynikało z postulatów i się zrazili - to takie konsultacje fasadowe, sam mam takie doświadczenia - społeczna rada też często nie jest słuchana.

Potwierdzają to również odpowiedzi na pytanie o częstość uwzględniania stanowiska Rady przez Radę Powiatu.

Tab. 6. Jak często stanowisko Społecznej Rady ds. Osób Niepełnosprawnych jest brane pod uwagę przy podejmowaniu decyzji przez Radę Powiatu?

Odpowiedź	%	Liczba (N=70)
przy rozstrzyganiu kwestii dotyczących osób niepełnosprawnych stanowisko Rady jest zawsze uwzględniane, a podjęte decyzje są z nim zgodne	47,14%	33
jest często uwzględniane, choć zdarzają się przypadki gdy podjęta decyzja nie jest z nim zgodna	22,86%	16
rzadko jest uwzględniane, sytuacje w których podjęta decyzja jest z nim zgodna zdarzają się sporadycznie	7,14%	5
prawie nigdy nie jest uwzględniane	4,29%	3
Rada powiatu nie prosi Rady ds. Osób Niepełnosprawnych o opinię	12,86%	9
nie wiem	5,71%	4

Łącznie 17 respondentów – co czwarty - stwierdziło, że stanowisko Rady jest uwzględniane rzadko lub wcale, lub też Rada Powiatu nigdy nie prosi Rady ds. ON o opinię.

Warto zwrócić jednak uwagę na **pasywność** części członków Rad. Część respondentów nie znała odpowiedzi na podstawowe pytania dotyczące funkcjonowania Rad i była słabo zorientowana w sprawach urzędowych dotyczących osób niepełnosprawnych, np. odpowiedzi na pytanie o rozwiązania zwiększające dostępność dla ON zastosowane na stronie internetowej UM; nie wiedziała, czy na terenie ich miasta odbywały się w ciągu ostatnich dwóch lat konsultacje społeczne; nie znała odpowiedzi na pytanie, czy w powiecie uchwalono program działań na rzecz osób niepełnosprawnych (10 osób/70).

Rady miejskie

Analiza odpowiedzi 17 respondentów, którzy zadeklarowali przynależność do Miejskiej Rady ds. Osób Niepełnosprawnych, pozwala sformułować ostrożny wniosek, że Rady miejskie, których przedstawiciele wzięli udział w badaniu, wykazują większą aktywność i sprawniej współpracują z władzami samorządowymi niż Rady powiatowe:

- 15 respondentów zadeklarowało, że w ciągu ostatnich 12 miesięcy Rada inspirowała przedsięwzięcia zmierzające do integracji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych;
- 12 respondentów zadeklarowało, że w ciągu ostatnich 12 miesięcy Rada inspirowała przedsięwzięcia zmierzające do realizacji praw osób niepełnosprawnych.
- 15 respondentów zaświadczyło, że w ich mieście został uchwalony program działań na rzecz osób niepełnosprawnych; 13 – że Rada uczestniczyła w pracach nad jego projektem; 10 – że opiniowała ostateczny projekt programu; 2 osoby stwierdziły jednak, że przyjęty program nie uwzględnia opinii Rady.
- Członkowie Rad miejskich wskazywali na ogół, że stanowisko Rady jest uwzględniane przez władze samorządowe zawsze lub często. Cztery osoby (z trzech różnych lokalizacji) wskazały, że stanowisko Rady jest uwzględniane rzadko lub wcale.

Tab. 7. Jak często stanowisko Społecznej Rady ds. Osób Niepełnosprawnych jest brane pod uwagę przy podejmowaniu decyzji przez Urząd Miasta / Radę Miasta?

Odpowiedź	%	Liczba (N=17)
przy rozstrzygnięciu kwestii dotyczących osób niepełnosprawnych stanowisko Rady jest zawsze uwzględniane, a podjęte decyzje są z nim zgodne	52,94%	9
jest często uwzględniane, choć zdarzają się przypadki gdy podjęta decyzja nie jest z nim zgodna	17,65%	3
rzadko jest uwzględniane, sytuacje w których podjęta decyzja jest z nim zgodna zdarzają się sporadycznie	17,65%	3
prawie nigdy nie jest uwzględniane	5,88%	1
Rady ds. Osób Niepełnosprawnych nie jest proszona o wyrażenie opinii	0,00%	0
nie wiem	5,88%	1

- Wszyscy respondenci potwierdzili, że Rada współpracuje z organizacjami pozarządowymi skupiającymi osoby niepełnosprawne lub działającymi na ich rzecz.

Wnioski:

- Zdecydowana większość członków Rad powiatowych twierdzi, że ciała te realizują wyznaczone im zadania. Większość Rad, zdaniem ich członków, angażuje się w działalność na rzecz osób niepełnosprawnych i jest włączana w podejmowanie decyzji dotyczących osób niepełnosprawnych w powiecie. Warto jednak podkreślić, że w odpowiedziach otwartych respondenci często wskazywali, że główną funkcją Rady jest „opiniowanie wniosków”
- Istotnym zagrożeniem z perspektywy Projektu jest fasadowość funkcji pełnionych przez Rady powiatowe. Co czwarty respondent stwierdził, że stanowisko Rady jest brane pod uwagę przez Radę Powiatu rzadko lub wcale.
- Jak się wydaje, kluczowe znaczenie dla jakości i skuteczności działań podejmowanych przez Rady ma sprzyjający kontekst instytucjonalny (wsparcie władz samorządowych; współpraca ze strony organizacji pozarządowych) oraz zaangażowanie ich członków. Stąd też, jak się wydaje, większa aktywność Rad miejskich, lepiej zakotwiczonych w strukturach instytucjonalnych poszczególnych miast.
- Znacząca część członków Rad jest dobrze zorientowana w kompetencjach Rady i podejmowanych przez nią działaniach, jak też stopnia włączenia jej w podejmowanie decyzji dotyczących osób niepełnosprawnych. Niewielka część członków Rad, którzy wzięli udział w badaniu, była słabiej zorientowana w sprawach funkcjonowania tych ciał. Co ciekawe, owi słabiej zorientowani członkowie Rady byli przedstawicielami jednostek podległych samorządowi (np. OPS, PCPR) lub organizacji pozarządowych.

4. Stan konsultacji społecznych w badanych lokalizacjach

Rady powiatowe

Odpowiedzi respondentów świadczą o postępującym upowszechnieniu konsultacji społecznych jako jednego z instrumentów podejmowania decyzji na szczeblu samorządowym.

Tab. 8. Czy w Pana/i mieście odbyły się w ciągu ostatnich 24 miesięcy konsultacje społeczne lub spotkania dotyczące ogółu mieszkańców miasta/gminy?

Odpowiedź	%	Liczba (N=70)
TAK	78,57%	55
NIE	4,29%	3
nie wiem	17,14%	12

Konsultacje te dotyczyły całego wachlarza spraw: np. strategii rozwoju gminy/miasta; budżetu obywatelskiego; zagospodarowania przestrzennego; strategii rozwiązywania problemów społecznych; inwestycji na terenie gminy; rewitalizacji przestrzeni miejskiej. Zwraca uwagę fakt, że 12 respondentów nie wiedziało, czy w mieście miały miejsce konsultacje społeczne.

O stanie konsultacji w poszczególnych miejscowościach może świadczyć również sposób konsultowania projektu powiatowego programu działań na rzecz osób niepełnosprawnych. Najczęstszym sposobem konsultacji było zasięgnięcie opinii organizacji pozarządowych działających na rzecz osób niepełnosprawnych (odpowiedź tę wskazało 31 osób na 52, które udzieliły odpowiedzi na to pytanie) oraz stowarzyszeń lub związków osób niepełnosprawnych (25 osób). Jedynie 5 osób wskazało, że zostały przeprowadzone konsultacje społeczne wykorzystaniem nowoczesnych technologii np. za pośrednictwem czatów, forum dyskusyjnego, wideokonferencji; zaledwie 3 osoby zaznaczyły, że zostały przeprowadzone bezpośrednie konsultacje społeczne w postaci spotkania z mieszkańcami.

Tab. 9. W jaki sposób projekt powiatowego programu działań na rzecz osób niepełnosprawnych był konsultowany?

Odpowiedź	%	Liczba (N=52)
zostały przeprowadzone bezpośrednie konsultacje społeczne (w postaci spotkania z mieszkańcami)	5,77%	3
o opinię zostały poproszone organizacje pozarządowe działające na rzecz osób niepełnosprawnych	59,62%	31
o opinię zostały poproszone stowarzyszenia lub związki osób niepełnosprawnych	48,08%	25
o opinię zostali poproszeni eksperci	5,77%	3

zostały przeprowadzone konsultacje społeczne polegające na opiniowaniu wyłożonych dokumentów	25,00%	13
zostały przeprowadzone konsultacje społeczne z wykorzystaniem nowoczesnych technologii np. za pośrednictwem czatów, forum dyskusyjnego, wideokonferencji	9,62%	5
inaczej (proszę opisać w jaki sposób)*	13,46%	7
nie był konsultowany w żaden z wymienionych sposobów	3,85%	2
nie mam wiedzy na ten temat	19,23%	10

Podobny rozkład odpowiedzi zaznaczył się wśród respondentów, którzy we wcześniejszym pytaniu zaznaczyli, że w ich powiecie nie uchwalono jeszcze odnośnego programu działań; ich zdaniem program ten będzie konsultowany z organizacjami pozarządowymi skupiającymi osoby niepełnosprawne lub działającymi na ich rzecz, lub za pośrednictwem wyłożenia dokumentów; żaden z respondentów nie zaznaczył opcji „zostaną przeprowadzone konsultacje społeczne z wykorzystaniem nowoczesnych technologii”.

Rozkład tych odpowiedzi jest frapujący na tle rozkładu odpowiedzi na pytanie kontrolne umieszczone pod koniec ankiety.

Tab. 10. Czy konsultacje z mieszkańcami Pana/i miasta/gminy odbywają się z wykorzystaniem nowoczesnych technologii np. za pośrednictwem czatów, forum dyskusyjnego, wideokonferencji?

Odpowiedź	%	Liczba
TAK	34,29%	24
NIE	28,57%	20
nie wiem	37,14%	26

W tym przypadku co trzeci respondent potwierdził wykorzystanie nowoczesnych technologii w konsultacjach z mieszkańcami. Warto pogłębić tę kwestię, by uzyskać odpowiedź na pytanie, czy konsultacje dotyczące spraw osób niepełnosprawnych są prowadzone w bardziej tradycyjny sposób niż inne rodzaje konsultacji społecznych.

Respondentom zadano też pytanie dotyczące stanu konsultacji działań prowadzonych przez Urząd Miasta (w miejscu zamieszkania respondentów). Jedynie 5 osób stwierdziło, że

środowiska osób niepełnosprawnych są pomijane w trakcie konsultacji; warto jednak zauważyć, że 10 osób nie znało odpowiedzi na to pytanie.

Tab. 11. Czy Urząd konsultuje swoje bieżące działania ze środowiskiem osób niepełnosprawnych?

Odpowiedź	%	Liczba (N=70)
TAK, ale tylko te sprawy które dotyczą wyłącznie osób niepełnosprawnych	30,00%	21
TAK, ale tylko te które dotyczą niepełnosprawnych oraz osób wymagających opieki (np. dzieci, osoby niedołążne i chore)	28,57%	20
TAK, wszystkie sprawy, które dotyczą mieszkańców konsultowanego terenu	20,00%	14
NIE, środowiska osób niepełnosprawnych są pomijane w trakcie konsultacji	7,14%	5
Nie wiem	14,29%	10

Warto podkreślić, że pytanie dotyczyło Urzędu Miasta/Gminy w miejscu zamieszkania respondenta, a nie poziomemu całemu powiatu.

Kluczowe znaczenie miało wszakże pytanie o uczestnictwo osób niepełnosprawnych w konsultacjach, jakie odbyły się w mieście zamieszkania respondenta w ciągu ostatnich 2 lat.

Tab. 12. Czy w wymienionych konsultacjach/spotkaniach uczestniczyli...? (N=55)

	Tak	Nie	Nie wiem
Osoby niedowidzące lub niewidome	24	8	23
Osoby niedosłyszące lub niesłyszące	21	9	25
Osoby niepełnosprawne ruchowo	29	5	21
Osoby niepełnosprawne intelektualnie	13	9	33
Osoby z	11	11	33

dysfunkcjami mowy lub nieme			
--------------------------------	--	--	--

Analizując rozkłady w powyższej tabeli warto zwrócić uwagę przede wszystkim na znaczną liczbę odpowiedzi „nie wiem” w odniesieniu do każdej z grup osób niepełnosprawnych. Świadczy to o tym, że **Rady nie zajmują się monitorowaniem poziomu uczestnictwa osób niepełnosprawnych w konsultacjach społecznych**; być może z tego powodu, że powiatowe Rady nie uznają tego zadania za wchodzące w skład ich kompetencji. Rozkład odpowiedzi na powyższe pytanie pozwala wszakże domniemywać, że stosunkowo najrzadziej w konsultacjach społecznych uczestniczyły osoby niepełnosprawne intelektualnie oraz osoby z dysfunkcjami mowy lub nieme.

Respondentów poproszono również o wskazanie, w jaki sposób Urząd Miasta/Gminy działa na rzecz zapewnienia pełnej dostępności udziału w konsultacjach społecznych osobom niepełnosprawnym. Respondenci wskazywali, że UM/UG najczęściej informuje o konsultacjach organizacje „pośredniczące” w kontaktach z osobami niepełnosprawnymi lub umieszcza informacje na stronie internetowej. Jeden z respondentów stwierdził, że według niego wysiłek na rzecz podjęcia uczestnictwa w życiu publicznym leży w zupełności po stronie obywatela:

Jeśli ktoś chce, to znajdzie sposób, informacje na temat konsultacji są na stronach.

Rady miejskie

Powyższe wnioski zasadniczo odnoszą się również do analizy odpowiedzi członków Rad miejskich (N=17). Poniżej przedstawiono wybrane odpowiedzi tej grupy respondentów.

- Większość respondentów stwierdziła, że Urząd Miasta konsultuje swoje działania ze środowiskiem niepełnosprawnych.

Tab. 13. Czy Urząd konsultuje swoje bieżące działania ze środowiskiem osób niepełnosprawnych?

Odpowiedź	%	Liczba
TAK, ale tylko te sprawy które dotyczą wyłącznie osób niepełnosprawnych	58,82%	10
TAK, ale tylko te które dotyczą niepełnosprawnych oraz osób wymagających opieki (np. dzieci, osoby niedołążne i chore)	11,76%	2

TAK, wszystkie sprawy, które dotyczą mieszkańców konsultowanego terenu	11,76%	2
NIE, środowiska osób niepełnosprawnych są pomijane w trakcie konsultacji	11,76%	2
nie wiem	5,88%	1

- 16 respondentów potwierdziło, że w ciągu ostatnich 24 miesięcy w ich mieście odbyły się konsultacje społeczne lub spotkania dotyczące ogółu mieszkańców.
- Jeśli chodzi o udział osób niepełnosprawnych w wymienionych konsultacjach, przedstawiał się on następująco:

Tab. 14. Czy w wymienionych konsultacjach/spotkaniach uczestniczyli... (N=16)

	Tak	Nie	Nie wiem
Osoby niedowidzące lub niewidome	10	0	6
Osoby niedosłyszące lub niesłyszące	6	1	9
Osoby niepełnosprawne ruchowo	10	0	6
Osoby niepełnosprawne intelektualnie	4	2	10
Osoby z dysfunkcjami mowy lub nieme	4	2	10

Podobnie jak w przypadku odpowiedzi członków Rad powiatowych zwraca uwagę duży odsetek odpowiedzi „nie wiem”.

- Ośmiu respondentów zaznaczyło, że konsultacje w mieście odbywają się z wykorzystaniem nowoczesnych technologii, np. czatów, forum dyskusyjnego, wideokonferencji.
- Poproszeni o wskazanie działań podejmowanych przez Urząd Miasta na rzecz zapewnienia pełnej dostępności udziału w konsultacjach społecznych osobom niepełnosprawnym respondenci wskazywali przede wszystkim działania informacyjne,

kontakty z organizacjami pozarządowymi („wysyłanie mejli do stowarzyszeń”, „bardzo szerokie działania informacyjne”), organizowanie spotkań w miejscu bez barier architektonicznych”

Konsultacje społeczne odbywają się zawsze w miejscu przystosowanym do potrzeb osób z niepełnosprawnością. Przed konsultacjami wysyłane są informacje mailowe oraz zamieszczone są na głównej stronie Urzędu Miasta - w aktualnościach lub w zakładce "niepełnosprawni".

Utworzono stronę na portalu społecznościowym Facebook. Organizuje spotkania osób z niepełnosprawnością; uczestniczy w spotkaniach z osobami z niepełnosprawnością. Środowisko ma możliwość przesłania informacji mailowo, fax-em, wysłania SMS, kontakt osobisty.

Zazwyczaj odbywają się w miejscu bez barier architektonicznych, niestety rzadkością materiały są dostosowań do potrzeb osób z niesprawnością intelektualną, niedowidzących, brak także tłumaczy języka migowego

Wnioski:

- Wypowiedzi respondentów potwierdzają, że (przynajmniej w badanych lokalizacjach) konsultacje społeczne stają się rutynowo wykorzystywanym narzędziem wspierającym podejmowanie decyzji na szczeblu samorządowym.
- Odpowiedzi respondentów zdają się wskazywać (choć nie jest to mocny wniosek), że konsultacje w sprawach dotyczących osób niepełnosprawnych są częściej prowadzone za pomocą tradycyjnych metod konsultacji niż ma to miejsce w przypadku innych rodzajów konsultacji.
- Stan partycypacji osób niepełnosprawnych w życiu publicznym jest stosunkowo słabo zdiagnozowany przez Społeczne Rady ds. Osób Niepełnosprawnych; może to wynikać z przekonania o odmiennej hierarchii priorytetów działalności Rad (na pierwszym miejscu lokują się kwestie bezpośredniego wykluczenia np. z powodu barier architektonicznych lub kwestie wykluczenia ekonomicznego).
- Wydaje się, że szczególną uwagę należy zwrócić na problem włączenia do procesów konsultacyjnych osób niepełnosprawnych intelektualnie.

5. Dotychczasowe wykorzystanie nowoczesnych technologii komunikacyjnych do kontaktów z osobami niepełnosprawnymi

W celu zdiagnozowania stanu wykorzystania nowoczesnych technologii komunikacyjnych do kontaktów z osobami niepełnosprawnymi respondentom zadano pytania dotyczące m.in. dostosowania strony internetowej UM do potrzeb osób niepełnosprawnych.

Rady powiatowe

Zasadniczo respondenci są zgodni co do tego, że strony internetowe Urzędów Miasta/Gminy pełnią istotną funkcję informowania mieszkańców o działaniach podejmowanych przez władze. Łącznie 56 respondentów (na 70) stwierdziło, że materiały na temat tychże działań są dostępne na stronie zawsze lub często.

Większość respondentów odpowiedziała twierdząco na pytanie o to, czy ich zdaniem strona internetowa Urzędu Miasta/Urzędu Gminy (w miejscu ich zamieszkania) jest dostosowana do potrzeb osób niepełnosprawnych (40/70). Zwraca jednak uwagę duża grupa członków Rad, którzy nie potrafili udzielić odpowiedzi na to pytanie (15 osób). Kolejne pytanie dotyczyło konkretnych rozwiązań technologicznych zastosowanych na stronie Urzędu: niemal połowa respondentów (31/70) nie potrafiła wskazać, jakie rozwiązania zastosowano. Cztery osoby wskazały, że na stronie znajdują się materiały multimedialne wyposażone w napisy, a jedna – że strona jest tłumaczona na język migowy.

Tab. 15. Które z poniżej wymienionych rozwiązań zostały wykorzystane na stronie internetowej Urzędu? (można zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź)

Odpowiedź	%	Liczba
napisy w materiałach multimedialnych (filmach, prezentacjach, nagraniach)	5,71%	4
deskrypcja tekstowa - możliwość usłyszenia opisu obrazów, tabel i wykresów znajdujących się na stronie	7,14%	5
tłumaczenie na język migowy	1,43%	1
obsługa strony tylko przy użyciu klawiatury	2,86%	2
obsługa strony tylko przy użyciu urządzeń wskazujących (np. mysz komputerowa)	12,86%	9
zmiana kontrastu wyświetlania strony	12,86%	9
zmiana rozmiaru tekstu	18,57%	13

zmiana koloru tekstu	11,43%	8
inne (jakie?)*	8,57%	6
żadne z powyższych rozwiązań nie są dostępne na stronie Urzędu	14,29%	10
nie wiem jakie rozwiązania zastosowano na stronie Urzędu	44,29%	31

Ciekawe informacje przyniosły również odpowiedzi na pytanie o sposoby zbierania informacji na temat potrzeb osób niepełnosprawnych.

Tab. 16. W jaki sposób Urząd zbiera informacje na temat potrzeb osób niepełnosprawnych?

Odpowiedź (można było zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź)	%	Liczba
kontaktuje się bezpośrednio z osobami niepełnosprawnymi (np. telefonicznie lub mejlowo)	21,43%	15
kontaktuje się z bezpośrednio z organizacjami, które zrzeszają i reprezentują osoby niepełnosprawne (np. telefonicznie lub mejlowo)	75,71%	53
prosi o opinię ekspertów	11,43%	8
organizuje spotkania, w których uczestniczą osoby niepełnosprawne i organizacje je zrzeszające lub reprezentujące	40,00%	28
za pośrednictwem forum internetowego lub czatu	4,29%	3
zlecając przeprowadzenie badań społecznych	11,43%	8
za pośrednictwem ankiet zamieszczanych na stronie Urzędu i/lub stronach organizacji zrzeszających i reprezentujących osoby niepełnosprawne	14,29%	10
inny (jaki?)*	21,43%	15
Urząd nie zbiera takich informacji	2,86%	2
nie wiem	14,29%	10

Zdecydowanie najpopularniejszą formą zbierania takich informacji zdaniem respondentów jest organizowanie spotkań dla osób niepełnosprawnych i organizacji, które zrzeszają lub reprezentują osoby niepełnosprawne. Jedynie trzech respondentów wskazało, że odbywa się to za pośrednictwem forum internetowego lub czatu.

Rady miejskie

- 15 respondentów zaznaczyło, że materiały na temat działań podejmowanych przez Urząd są zamieszczane na stronie internetowej Urzędu zawsze lub często.
- 11 respondentów uznało, że strona internetowa UM jest dostosowana do potrzeb osób niepełnosprawnych, 3 osoby uznały, że nie jest dostosowana, zaś trzy nie miały zdania na ten temat. Pięć osób nie wiedziało, jakie rozwiązania dla osób niepełnosprawnych zostały zastosowane na stronie Urzędu.

Tab. 17. Które z poniżej wymienionych rozwiązań zostały wykorzystane na stronie internetowej Urzędu?

Odpowiedź	%	Liczba (N=17)
napisy w materiałach multimedialnych (filmach, prezentacjach, nagraniach)	11,76%	2
deskrypcja tekstowa - możliwość usłyszenia opisu obrazów, tabel i wykresów znajdujących się na stronie	17,65%	3
tłumaczenie na język migowy	0,00%	0
obsługa strony tylko przy użyciu klawiatury	0,00%	0
obsługa strony tylko przy użyciu urządzeń wskazujących (np. mysz komputerowa)	5,88%	1
zmiana kontrastu wyświetlania strony	29,41%	5
zmiana rozmiaru tekstu	35,29%	6
zmiana koloru tekstu	29,41%	5
inne (jakie?)*	5,88%	1
żadne z powyższych rozwiązań nie są dostępne na stronie Urzędu	11,76%	2
nie wiem jakie rozwiązania zastosowano na stronie Urzędu	29,41%	5

- Również członkowie Rad miejskich zadeklarowali, że najczęstszym sposobem zbierania informacji na temat osób niepełnosprawnych jest zasięgnięcie opinii organizacji zrzeszających lub reprezentujących osoby niepełnosprawne oraz organizowanie spotkań.

Tab. 18. W jaki sposób Urząd zbiera informacje na temat potrzeb osób niepełnosprawnych?

Odpowiedź	%	Liczba (N=17)
kontaktuje się bezpośrednio z osobami niepełnosprawnymi (np. telefonicznie lub mejlowo)	41,18%	7
kontaktuje się z bezpośrednio z organizacjami, które zrzeszają i reprezentują osoby niepełnosprawne (np. telefonicznie lub mejlowo)	88,24%	15
prosi o opinię ekspertów	35,29%	6
organizuje spotkania, w których uczestniczą osoby niepełnosprawne i organizacje je zrzeszające lub reprezentujące	76,47%	13
za pośrednictwem forum internetowego lub czatu	29,41%	5
zlecając przeprowadzenie badań społecznych	29,41%	5
za pośrednictwem ankiet zamieszczanych na stronie Urzędu i/lub stronach organizacji zrzeszających i reprezentujących osoby niepełnosprawne	35,29%	6
inny (jaki?)*	23,53%	4
Urząd nie zbiera takich informacji	0,00%	0
nie wiem	0,00%	0

Wnioski:

- W większości przypadków władze samorządowe skutecznie wykorzystują strony internetowe do prowadzenia działań informacyjnych, również tych skierowanych pod adresem osób niepełnosprawnych; strony te są w większości przypadków – zdaniem respondentów – dostosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych.
- Stosunkowo często władze samorządowe wykorzystują nowoczesne środki komunikacji (forum internetowe lub czat) do kontaktów z osobami niepełnosprawnymi. Może to stanowić dobry prognostyk dla wdrażania innowacyjnych, technologicznie zaawansowanych metodologii prowadzenia konsultacji społecznych.

6. Bariery udziału osób niepełnosprawnych w konsultacjach społecznych

W analizie odpowiedzi na pytania otwarte zintegrowano dane uzyskane z obydwu ankiet (adresowanej do członków Rad miejskich i członków Rad powiatowych).

Respondentów poproszono o wskazanie takich barier w pytaniu otwartym; chodziło o nie ograniczanie spektrum możliwych odpowiedzi. Respondenci udzielali odpowiedzi lakonicznych, rzadko dłuższych niż dwa-trzy zdania. Ogółem odpowiedzi na to pytanie udzieliło 68 osób z Rad powiatowych, z czego 5 osób udzieliło odpowiedzi „nie wiem”; oraz 17 osób z Rad miejskich.

Pytanie: Jakie są, Pana/Pani zdaniem, najpoważniejsze bariery udziału osób niepełnosprawnych w konsultacjach społecznych?

- Kilku respondentów stwierdziło, że **nie widzi barier udziału osób niepełnosprawnych w konsultacjach społecznych**

Nie ma barier. Konsultacje są przeprowadzane w miejscu i terminie dostępnym dla osób niepełnosprawnych

Nie widzę takich barier, raczej jest współpraca i kto chce może się konsultować.

Nie ma barier, [osoby niepełnosprawne] chętnie się angażują.

Nie wszystkie osoby chcą, każdy, kto wyrazi chęć, może bez barier się porozumieć.

- Część osób podkreśliło znaczenie barier technologicznych, tj. *problemy z dostępnością do internetu, brak komputera, problemy z obsługą komputera.*

- Duża grupa respondentów jako główną barierę udziału osób niepełnosprawnych w konsultacjach wskazała **istnienie barier architektonicznych:**

Dojazd, bariery komunikacyjne

Jeśli chodzi o niepełnosprawnych ruchowo, to bariery architektoniczne.

Bariery są różne, w zależności od stopnia niepełnosprawności - głównie architektoniczne.

Nie każdy budynek ma zlikwidowane bariery architektoniczne

Niedostosowanie architektoniczne, asystenci też bywają różni. Ogólnie to zapomina się, że niepełnosprawni, to nie tylko grupa sama w sobie, ale też mieszkańcy - po prostu mają swoje potrzeby. Zapomina się o nich, organizując spotkania, a nawet wybory w niedostosowanych budynkach

- Według znaczącej części respondentów, **główne bariery leżą po stronie samych osób niepełnosprawnych**. Jeden z badanych z brutalną szczerością stwierdził, że *im się po prostu nie chce*; inni podkreślali *małe zaangażowanie osób niepełnosprawnych; niską świadomość wśród osób niepełnosprawnych; brak zainteresowania ze strony samych osób z niepełnosprawnością; bariery osobowościowe - niechęć do podejmowania nowych wyzwań; brak chęci; postawę roszczeniową osób z niepełnosprawnościami*

Kolejni respondenci podkreślali, że głównym problemem jest:

Brak świadomości potrzeby uczestnictwa w konsultacjach. Nie interesowanie się ludzi tym zagadnieniem. Jeśli temat konsultacji dotyczyłby ich osobiście np. budowa darmowych lokali socjalnych i skorzystanie z tego to i owszem. Środowisko jest rozproszone. Organizacji jest mało. Większość ludzi załatwia swoje sprawy poprzez udział w bezpośrednich rozmowach z burmistrzem w godzinach przyjęć interesantów przez niego - raz w tygodniu.

Bariery są takie, że ludzie nie są przyzwyczajeni i potrzebują edukacji.

Żeby wyrwać ludzi z domu, trzeba im wszystko zapewnić, mobilizować. Problem leży w samych ludziach.

Brakuje chęci ludzi niepełnosprawnych - trzeba ich wyciągać z domu.

Jeden z respondentów zauważył, że konsultacje społeczne angażują głównie osoby niepełnosprawne działające w organizacjach, natomiast problemem jest aktywizowanie pozostałych:

W to angażują się tylko osoby działające w stowarzyszeniach, główną barierą jest niechęć tych niezrzeszonych.

Wreszcie, dla jednego z respondentów niechętna postawa osób niepełnosprawnych do uczestniczenia w konsultacjach społecznych nie różni się od tej, jaką przejawia ogół społeczności lokalnej.

Osoby niepełnosprawne nie uczestniczą aktywnie w życiu społecznym gminy dotyczy to również osób pełnosprawnych.

- Niektórzy respondenci jako główną przyczynę braku udziału osób niepełnosprawnych w konsultacjach społecznych podawali **wykluczenie społeczne lub ekonomiczne**.

Stygmatyzacja, to szkodzi człowiekowi dotkniętemu zjawiskiem. To ich demotywuje do aktywności.

Wykluczenie społecznie oraz zagrożenia wykluczeniem

Wydaje mi się, że społeczne bariery - strach i lęk przed byciem odrzuconym

Bieda w tym środowisku, przez co brak narzędzi do takich działań. Niski poziom samoświadomości. Przytłoczenie obowiązkami dnia codziennego. Oczekiwanie, że ktoś zrobi coś za nas.

Zamknięcie w domu

Często słaby udział rodzin mających osoby niepełnosprawne, niski status rodzin

- Według respondentów problemem jest też wciąż **niewielkie oswojenie obywateli z nowymi formami uczestnictwa w polityce.**

Moim zdaniem, po pierwsze problem komunikacji - wszędzie jest daleko, szczególnie dla osoby z niepełnosprawnością. Z drugiej jednak strony też trzeba przyznać, że konsultacje to pewne novum, i ludzie, nie tylko niepełnosprawni jeszcze nie są do tego przekonani, nie mają poczucia sprawczości tego typu działań. Ale to już wyzwanie dla samorządów, aby ich do tego rodzaju pomysłu przekonać.

- Z drugiej strony, krytyczną trudnością jest rosnące **rozczarowanie** co do tych nowych form, wynikające z marnotrawienia ich potencjału poprzez niewłaściwe przygotowanie lub zaprojektowanie procesu konsultacji:

Drugim problemem jest fakt, że ludzie mają złe doświadczenia z konsultacji...Bo co z tego, że są proszeni o konsultowanie, jeśli później developer czy jakaś instytucja i tak robi inwestycje po swojemu. Sam byłem świadkiem wielu absurdów, wiele "udogodnień" dla niepełnosprawnych okazało się być nieudanymi inwestycjami, które nie spełniają swoich celów.

Niskie poczucie wpływu na życie społeczne.

Brak przeświadczenia osób niepełnosprawnych w sens udziału. Brak wiary osób niepełnosprawnych w możliwość zmiany.

Brak zainteresowania ze strony osób niepełnosprawnych, zbyt mała siła wpływu i lobbying.

- Część respondentów winę za ten stan rzeczy składa na karb **niewłaściwego przygotowania procesu konsultacji, zwłaszcza w wymiarze informacyjnym.** Problemem bywa również brak wiedzy na temat wielkości i specyfiki środowiska osób niepełnosprawnych.

Brak rzetelnej informacji,

Ograniczony dostęp do pełnej informacji

Brak "nagłośnienia" istnienia takich możliwości.

Bariery wynikające z braku spójnego systemu kontaktowania się/docierania do osób niepełnosprawnych oraz z dużej ilości tych osób na terenie powiatu. Brak spójnej informacji na temat ilości osób niepełnosprawnych na terenie powiatu.

Przede wszystkim w gminie wiejskiej jak nasza wszędzie jest daleko, część osób niepełnosprawnych jest starsza. Druga sprawa to taka, że ZUS i służba zdrowia nie udostępniają nam kompletnej bazy danych zawierającej konkretne osoby niepełnosprawne - musimy sami szukać tych osób, bo nie mamy pełnej informacji na ich temat.

- Niektórzy respondenci pragmatycznie wskazywali na trudności związane z uwzględnieniem specyficznych potrzeb poszczególnych grup osób niepełnosprawnych:

Najtrudniejsze jest pogodzenie potrzeb osób niepełnosprawnych - na przykład niewidomi mają zupełnie inne potrzeby niż osoby niepełnosprawne ruchowo.

Kwestia komunikacja - brak usprawnień z naszej strony, nie jesteśmy przystosowani dla niewidomych, niedosłyszących i niepełnosprawnych intelektualnie - brakuje asystentów takich osób i trudno jest się z nimi porozumieć, bariery architektoniczne - np. brak windy w urzędzie.

Bariery architektoniczne, brak osób znających język migowy by mogły w konsultacjach uczestniczyć osoby głuche i niedosłyszące, brak osób posługujących się językiem braille'a aby w konsultacjach mogły uczestniczyć osoby niewidzące i niedowidzące

Brak tłumacza migowego.

Wnioski:

- Skupianie na barierach architektonicznych, polityce informacyjnej, braku dostosowania miejsc prowadzenia konsultacji do potrzeb osób niepełnosprawnych świadczy o przywiązaniu znacznej większości respondentów do tradycyjnej formy prowadzenia konsultacji społecznych.
- Według dużej części respondentów „winą” za niski poziom partycypacji w konsultacjach społecznych należy obarczyć same osoby niepełnosprawne; część respondentów tłumaczy ów brak aktywności ogólnym wykluczeniem społecznym i ekonomicznym tej grupy.

- Z wypowiedzi respondentów wynika, że konsultacje społeczne są coraz powszechniej stosowane, jednak nie zawsze umiejętnie, co prowadzi do marnotrawienia kapitału zaufania wobec nowych form uczestnictwa w polityce; dotyczy to również środowiska osób niepełnosprawnych.

7. Wpływ nowoczesnych technologii komunikacyjnych na zwiększenie dostępności konsultacji społecznych dla osób niepełnosprawnych

Pytanie: W jaki sposób, Pana/i zdaniem, wykorzystanie nowoczesnych technologii komunikacyjnych (np. narzędzi internetowych) mogłoby wpłynąć na zwiększenie dostępności konsultacji społecznych dla osób niepełnosprawnych?

Pytanie miało charakter otwarty; celowo zastosowano szerokie pojęcie ‘nowoczesnych technologii komunikacyjnych’, które dawało respondentom możliwość stosunkowo swobodnej interpretacji.

Odpowiedzi na to pytanie wpisywały się w dwie kategorie:

- postrzegania nowoczesnych technologii komunikacyjnych jako szansy na poprawę komunikacji z osobami niepełnosprawnymi; tu warto zwrócić uwagę, że stosunkowo niewielka część respondentów odnosiła się precyzyjnie do kwestii konsultacji społecznych; znacząca część nawiązywała raczej do szeroko rozumianej komunikacji;
- braku wiary w skuteczność nowoczesnych technologii komunikacyjnych w niwelowaniu problemów uczestnictwa osób niepełnosprawnych w życiu publicznym.

Warto podkreślić, że przedstawiciele Rad miejskich na ogół mieli znacznie bardziej optymistyczny stosunek do możliwości wykorzystania nowoczesnych technologii komunikacyjnych.

Nowoczesne technologie komunikacyjne jako szansa na włączenie osób niepełnosprawnych

Bezpośrednio do kwestii wpływu nowoczesnych technologii komunikacyjnych na zwiększenie dostępu do konsultacji społecznych odniosło się zaledwie kilku respondentów.

Narzędzia internetowe to bardzo, bardzo dobry sposób na pierwszy etap konsultacji, czyli sygnalizowanie kierunków kolejnych konsultacji - już w gronie przedstawicieli środowisk i instytucji na spotkaniach bezpośrednich.

Mogą również być takim pierwszym etapem dialogu, w którym można zasygnalizować problem i dać kierunek rozmów w spotkaniach bezpośrednich - generalnie te dwie formy powinny się uzupełniać.

Bardzo poprawiłoby komunikację z tymi osobami, które nie chcą się angażować w spotkania, ale chciałby się wypowiedzieć i mają ku temu możliwości techniczne i umiejętności.

Odpowiednio zaprojektowane narzędzia internetowe mogłyby w znacznym stopniu poprawić komunikację, zwłaszcza z młodzieżą z niepełnosprawnościami i jestem jak najbardziej za!

Co ciekawe, niektórzy respondenci skonkretyzowali, że narzędzia internetowe mogłyby się sprawdzić na pierwszym etapie konsultacji społecznych jako sposób ukierunkowywania dyskusji.

Jeden z respondentów stwierdził, że w jego mieście poziom stosowania nowoczesnych technologii przez UM w kontekście konsultacji społecznych jest wysoki, a realny poziom partycypacji zależy od samych osób niepełnosprawnych.

W miejscowości XYZ każda niepełnosprawna osoba, która posiada komputer oraz umiejętności korzystania z narzędzi internetowych może za ich pośrednictwem - jeżeli tylko ma taką wolę - uczestniczyć w konsultacjach społecznych.

Zdaniem znaczącej części respondentów wykorzystanie nowoczesnych technologii komunikacyjnych może istotnie poprawić komunikację instytucji/organizacji z osobami niepełnosprawnymi. Opinię tę respondenci opierali w dużej mierze na dotychczasowych doświadczeniach z wykorzystaniem tego typu technologii.

U nas te narzędzia dość sprawnie działają. W tej chwili mam niedowidzących współpracowników i sprawnie się posługują komputerem, przydałoby się więc jeszcze więcej usprawnień, aby mogli w pełni korzystać z serwisów miasta. Dla osób niedosłyszących i niemówiących fajnym rozwiązaniem byłyby wideokonferencje, bo telefon zawodzi w tym wypadku.

Warto zwrócić uwagę na to, że respondenci podkreślają użyteczność nowoczesnych narzędzi komunikacji zwłaszcza z perspektywy młodych osób niepełnosprawnych, które mają już określone kompetencje techniczne oraz posiadają odpowiedni sprzęt:

Może to pomóc, jest wielu młodych niepełnosprawnych.

Bardziej by ich zaktywizowało, wielu z nich już ma laptopy - głównie młodzież.

Jeśli będą odpowiednio dostosowane, to na pewno znajdzie się wielu chętnych, szczególnie młodych, będą się angażować chętniej

Młodzi chętnie by korzystali, to ułatwia kontakt - szczególnie osobom na wózkach.

Młodzi ludzie chętnie by korzystali, kiedyś był system komunikacji przez Bluetooth i ludzie się angażowali. Obecnie mamy społeczeństwo informatyczne; internet to najlepsza i najkrótsza droga komunikacji.

Młodzi ludzie by się angażowali, ale to zależy od stopnia niepełnosprawności. Ale myślę, że takie internetowe narzędzia byłyby dla nich takim oknem na świat - możliwością do wypowiedzenia się.

Nie ma co się przejmować argumentami, że starzy ludzie nie będą z tego korzystać - rośnie nowa rzesza młodych, którzy potrzebują takiej formy konsultacji.

Niektórzy respondenci podkreślali, że optymalne wykorzystanie nowoczesnych technologii komunikacyjnych może zwiększać dostępność konsultacji społecznych, ale pod określonymi warunkami:

osoby niepełnosprawne będą posiadać umiejętność korzystania z tych form komunikacji, będą świadome swoich potrzeb i praw oraz będą zaangażowane w proces zmian.

To jest bardzo dobre narzędzie do komunikacji, zwłaszcza, że coraz więcej niepełnosprawnych korzysta z komputera i przeszli odpowiednie szkolenie.

Na pewno ułatwiłyby komunikację, ale musimy pamiętać, że aby to działało, musimy wyposażyć nie tylko urzędy w odpowiedni sprzęt, ale też mieszkańców - np. niedowidzących w odpowiednio duże ekrany, programy do czytania etc.

Udzielenie własnego głosu po przez internet lub w bazie ze specjalnym oprogramowaniem i umieszczonej w UG w miejscu dostępnym dla niepełnosprawnych z wieloraką niepełnosprawnością z uwagi na brak internetu w domach.

Mogło by wpłynąć pod warunkiem że ułatwiło by się dostęp do zakupu komputerów dla ON. W 2014 roku MOPS w miejscowości XYZ zmniejszył dofinansowanie do zakupu komputerów przez osoby niepełnosprawne ze środków PFRON z 80% w 2013 roku do 35% !!! Pomimo wyraźnemu sprzeciwowi Powiatowej Społecznej Rady ds Osób Niepełnosprawnych.

Nie mam pojęcia, może przy dobrej moderacji. Niestety osoby niepełnosprawne intelektualnie byłyby wykluczone z tego rodzaju konsultacji. Ale może forum dla rodziców i opiekunów. Ale jeszcze raz podkreślam potrzebę moderacji - aby takie chaty, fora internetowe nie zamieniały się w kłótnie i przeciąganie liny

Ogólnie rzecz biorąc, respondenci podkreślali, że wprowadzenie wspomnianych form komunikacji zwiększyłoby udział osób niepełnosprawnych w życiu publicznym, zwłaszcza osób, które mają trudności z poruszaniem się:

Myślę, że wprowadzenie czatu i nowych technologii internetowych mogłoby ułatwić i dać poczucie samodzielności osobom całkowicie skazanym na pomoc osób drugich

Osoby niepełnosprawne mają często ograniczoną zdolność poruszania, a tak, jeżeli tylko chcą, mogą się wypowiedzieć - a to mogą być bardzo cenne informacje.

Osoby niepełnosprawne chętnie by się angażowały w taką formę kontaktu, gdyż jest łatwiejsza dla nich niż przyjscie na spotkanie.

Moim zdaniem wiele osób jest więźniami we własnym domu i to jedyny sposób na komunikację z nimi.

Mogłoby pozytywnie wpłynąć na komunikacje z osobami, które z domów nie wychodzą wcale - to wtedy jedyny sposób na konsultacje.

To jest bardzo dobry sposób, ułatwiłby komunikację w takiej gminie, jak nasza, gdzie dostanie się gdziekolwiek jest utrudnione. Po rozmowie zamierzamy stworzyć forum na stronie OPS - mam nadzieję, że część osób zasygnalizuje nam tam swoje bolączki.

Forum internetowe pozwoli na ośmielenie się wiele osób z różnymi niepełnosprawnościami. W ten sposób można się wypowiedzieć, nie pamiętając o barierach społecznych i psychicznych, zachowując anonimowość.

Brak przekonania co do użyteczności nowoczesnych technologii komunikacyjnych w kontekście włączania osób niepełnosprawnych w procesy konsultacji społecznych.

Duża grupa respondentów podkreślała brak wiary w użyteczność wykorzystania nowoczesnych technologii komunikacyjnych, głównie ze względu na specyficzne bariery takie jak:

- **poziom zubożnienia wobec spraw publicznych i zniechęcenia do angażowania się w życie publiczne oraz brak wiedzy na temat praw obywatelskich po stronie osób niepełnosprawnych.**

Moim zdaniem, wykorzystanie technologii nic nie pomoże, mało osób się angażuje. Są zniechęceni... nie wiem do końca z czego to może wynikać.

Nieznacznie, ludzie nie są zainteresowani jakimikolwiek konsultacjami społecznymi a środowisko lokalne jest bardzo bierne.

Niewielka tylko liczba będzie z tego korzystać... ludzie są zniechęceni ogólnie, nie chcą uczestniczyć. Szczególnie starsi... Przede wszystkim trzeba informować stowarzyszenia i za ich pośrednictwem próbować o nowych technologiach informować.

Nie wiem czy w ogóle, obawiam się, że najpierw trzeba ludzi nauczyć włączyć o swoje sprawy i zakorzenić w nich lepiej idee konsultacji społecznych, a potem iść w kierunku udoskonalania narzędzi. Póki co, boję się, że nikt nie będzie z tego korzystał.

[Osoby niepełnosprawne] nie interesują się tym w większości, może młodzi by się zainteresowali.

- Brak **środków finansowych** na rozwój narzędzi komunikacyjnych (np. brak możliwości finansowania moderatora, brak sprzętu po stronie osób niepełnosprawnych).

Mamy już forum internetowe w GOPS, ale to nie działa, mało środków finansowych póki co.

Brak Internetu, nie wszystkich stać na taki wydatek.

Niewątpliwie poprawiłoby kontakt, pod warunkiem posiadania odpowiedniego sprzętu przez osoby niepełnosprawne, co jest związane z kosztem.

Dwóch respondentów podkreśliło, że podstawową przeszkodą jest wykluczenie ekonomiczne osób niepełnosprawnych:

Tak jak mówiłam wcześniej - to jest dobre rozwiązanie. Jednak, trzeba przede wszystkim skupić się na dwóch rzeczach: 1) Zmniejszać wykluczenie cyfrowe i powiększać działania edukacyjne w gminie, aby niepełnosprawni czuli się kompetentni do używania tych narzędzi. 2) Zapewnić wpięrow minimum socjalne takim osobom, aby mogli przestać myśleć o wiązaniu końca z końcem, a mogli zająć się kolejnymi sferami życia - nikt nie będzie się angażował w działalność obywatelską, jeśli nie ma za co żyć.

Póki sytuacja rodzin niepełnosprawnych nie ulegnie poprawie nawet potęga internetu nie rozwiąże problemu. To nie brak narzędzi, a brak możliwości z korzystania z nich jest jedną z przyczyn. Musimy też pamiętać o roszczeniowej postawie dużej części środowiska niepełnosprawnych - oni chcą dostać a nie działać. Świadomych swoich praw i chętnych do działania jest zdecydowanie mniej. Rzeczywistość przytłacza, nie starcza sił.

- Trudności związanych ze **specyfiką niepełnosprawności**. Dwóch respondentów zwróciło uwagę zwłaszcza na kwestie barier, z jakimi stykają się osoby niepełnosprawne umysłowo.

Dla niepełnosprawnych umysłowo - nie, ale może dla ich rodzin.

Nie wiem, czy to zadziała ze względu na bariery wcześniej przeze mnie wymienione. Trzeba pamiętać, aby z tych narzędzi nie wykluczyć osób z konkretnymi niepełnosprawnościami, na przykład osób z niepełnosprawnością umysłową i chorobami psychicznymi. Albo osób chorych terminalnie - każda ta grupa ma inny rodzaj potrzeb i one powinny być uwzględnione przy budowaniu narzędzi. Inną sprawą jest moderacja, która powinna być uważnie przeprowadzana - nie mogą się na forum znaleźć treści obrażające kogokolwiek, czy stygmatyzujące jakieś grupy.

W dużej mierze mogłoby to zwiększyć dostępność. Problem dotyczyłby osób z upośledzeniem umysłowym i osób z niepełnosprawnością wzrokową. Pierwsza grupa może mieć trudność z powodu niedostosowania dla nich formy informacji, a druga grupa (często, niestety nie umie korzystać z nowych technologii IT).

- Kilku respondentów podkreśliło, że **preferuje bardziej tradycyjną formę konsultacji społecznych**. Jeden z nich stwierdził, że problemem jest małe zainteresowanie osób niepełnosprawnych konsultacjami internetowymi, a poza tym – z jego perspektywy „ważniejszy jest konkretny kontakt osobisty”. Drugi respondent również podkreślił, że woli „konsultacje bezpośrednie – rozmowy z żywymi ludźmi”; brak wiary w konsultacje internetowe uzasadnił osobistym doświadczeniem:

Ostatnio uczestniczyłam w konsultacjach dotyczących rozwoju sportu w mieście. Pytania były tak skonstruowane, że pod odpowiedzi można podczepić wszystkie działania

*Najskuteczniejsze są interwencje medialne, te konsultacje internetowe by też pomogły, o ile urzędnicy zdadzą sobie sprawę z barier (nie tylko tych architektonicznych, ale i internetowych). Jeżeli dostęp do tych narzędzi będzie równo rozdzielony we wszystkich grupach, których konsultacje dotyczą. Ważne jest też to, żeby takie **konsultacje miały siłę sprawczą** - wtedy będzie budowane zaufanie. Boję się, że miasta zgłaszają się do projektu tylko po to, by aby być na topie. Dotychczasowe działania były często przeprowadzone błędnie.*

Inny respondent stwierdził:

Wykorzystanie nowoczesnych technologii może zwiększyć zasięg konsultacji, ale skorzystanie tylko z nowoczesnych narzędzi, a pominięcie form tradycyjnych może spowodować, że dotrą do ograniczonej liczby reprezentantów środowiska, pomijając tych korzystających z dotychczasowych form wypowiedzi.

Bardziej wyważony stosunek zaproponował respondent, który stwierdził, że konieczna jest równowaga i kontekstualne dostosowanie w wykorzystaniu różnych form konsultacji społecznych:

Myślę, że stworzenie narzędzi informatycznych do kontaktowania się z osobami niepełnosprawnymi w dużym stopniu wpłynęłoby na poprawę jakościową i ilościową tych kontaktów. Zawsze pozostanie jednak pewna grupa osób niepełnosprawnych, do której trzeba będzie dotrzeć przy użyciu bardziej tradycyjnych środków (np. telefon)

Ta forma jest konieczna, bo aktywizuje tych, którzy zwyczajnie nie są w stanie przyjść. Trzeba jednak pamiętać, że fora wymagają dużych kompetencji językowych - nie zawsze da się zrozumieć wywód osoby wypowiadającej się. Dlatego ważne jest, aby ten rodzaj komunikacji uzupełniać o spotkania i wideokonferencje. Wtedy uzyska się całościowy obraz. Sam jestem bardziej fanem spotkań, niż chatów, ale muszę zaakceptować nowe technologie

Wnioski:

- Analiza wypowiedzi respondentów prowadzi do wniosku, że z perspektywy większości z nich konsultacje społeczne pozostają na dalszym planie w stosunku do

ogólnie rozumianego procesu komunikacji między instytucjami/organizacjami, które reprezentują, a osobami niepełnosprawnymi. Nowoczesne technologie komunikacyjne są postrzegane jako ogólnie użyteczny instrument włączania osób niepełnosprawnych w życie publiczne, jako narzędzie przeciwdziałania wykluczeniu, które „ułatwiłoby kontakt” i „załatwianie spraw urzędowych”.

- Głównym obiektem działań zmierzających do rozwoju nowoczesnych technologii komunikacyjnych według respondentów powinni być ludzie młodzi, głównie dlatego, że są lepiej zmotywowani do wchodzenia w relacje społeczne, a także posiadają kompetencje techniczne potrzebne do obsługi wspomnianych technologii. Warto jednak podkreślić, że takie nastawienie może istotnie pogłębiać wielowymiarowe wykluczenie starszych osób niepełnosprawnych.
- Respondenci dość zgodnie wskazują, że podstawowe bariery w rozwoju nowoczesnych technologii komunikacyjnych leżą po stronie samych niepełnosprawnych: wiążą się one z ogólną pasywnością polityczną i społeczną tej grupy; ze specyfiką niepełnosprawności, która powoduje ich izolację społeczną i zmniejszone możliwości uczestnictwa w życiu politycznym (dotyczy to zwłaszcza osób niepełnosprawnych umysłowo); tudzież ich życiowymi priorytetami (włączenie w życie publiczne schodzi na dalszy plan w obliczu doświadczanych przez tę grupę trudności ekonomicznych).
- Z perspektywy celów Projektu warto zwrócić szczególną uwagę na wypowiedzi respondentów nastawionych sceptycznie do samej idei konsultacji przeprowadzanych z wykorzystaniem narzędzi internetowych. Jeden z respondentów otwarcie podkreśla obawę, iż uczestnictwo miast w projekcie ma charakter fasadowy i nie będzie przekładało się na realne zmiany. Jak się wydaje, część kredytu zaufania uczestników życia publicznego w odniesieniu do samej idei konsultacji społecznych, również tych prowadzonych z wykorzystaniem nowoczesnych technologii została już zmarnotrawiona, zarówno z powodu niedociągnięć w samym sposobie ich prowadzenia („Pytania były tak skonstruowane, że pod odpowiedzi można podczepić wszystkie działania”), jak i z powodu braku konsekwencji w wykorzystaniu ich rezultatów.

8. Rekomendacje

- Analiza odpowiedzi na pytania zamknięte oraz odpowiedzi na pytania otwarte pozwala domniemywać, że Rady ds. Osób Niepełnosprawnych, zwłaszcza miejskie, dysponują sporymi możliwościami oraz wolą działania na rzecz osób niepełnosprawnych, choć niektórzy respondenci wskazywali, że istnieje zagrożenie fasadowości lub marginalizacji ich działalności. Niemniej, wydaje się, że członkowie Rad mogą być dobrymi ambasadorami Projektu i wspomóc jego wdrażanie w ich miejscowościach. Uczestnictwo w Projekcie może też – na co warto zwrócić uwagę – przyczynić się do wzmocnienia pozycji Rad i jej członków w strukturach władzy samorządowej. Warto zatem skoncentrować działania informacyjne dotyczące funkcjonowania projektowanego narzędzia na członkach Rad, zwłaszcza Rad miejskich.
 - Warto wszakże podkreślić przywiązanie respondentów do tradycyjnych form komunikowania się z osobami niepełnosprawnymi i towarzyszące temu przekonanie, że osoby niepełnosprawne również preferują kontakt bezpośredni, co może wpływać na skłonność do angażowania się przedstawicieli Rad w upowszechnianie innowacyjnych form prowadzenia konsultacji społecznych.
- Analiza odpowiedzi na pytania otwarte pozwala stwierdzić, że kluczowe zagrożenie dla wdrażania narzędzi tworzonych w ramach Projektu mogą stanowić:
 - Wykluczenie cyfrowe osób niepełnosprawnych: brak sprzętu komputerowego, brak dostępu do Internetu, brak umiejętności i kompetencji w posługiwaniu się nowoczesnymi technologiami.
 - Ogólne wykluczenie społeczno-ekonomiczne i życiowa pasywność grupy osób niepełnosprawnych, skutkująca brakiem chęci do włączania się w jakiegokolwiek nowe inicjatywy.
 - Niechęć lub lęk przed włączaniem się do życia publicznego, zwłaszcza do aktywności politycznych, takich jak konsultacje społeczne. Co istotne, respondenci podkreślali, że dotyczy to nie tylko osób niepełnosprawnych, choć w ich przypadku ujawnia się to w sposób szczególnie widoczny. Respondenci wskazywali również na rosnące rozczarowanie tą formą

partycypacji politycznej. Warto dołożyć wszelkich starań, aby rezultaty Projektu nie pogłębiły tego stanu rzeczy, lecz przyczyniły się do wzrostu uczestnictwa osób niepełnosprawnych w życiu publicznym.

- Zasadniczo respondenci podkreślali, że nowoczesne technologie komunikacyjne są szansą na zwiększenie i poprawę jakości udziału w życiu publicznym/politycznym dla osób młodych oraz tych, które z jakiegoś powodu mają problemy z wyjściem z domu. Wskazywano dwie grupy osób niepełnosprawnych, których marginalizacja może ulec pogłębieniu z powodu zastosowania nowych metod konsultacji społecznych: osoby starsze (z powodu tradycyjnego nastawienia, przedkładania kontaktu osobistego nad wirtualny oraz braku oswojenia z nowoczesnymi technologiami) oraz osoby niepełnosprawne intelektualnie. Warto dołożyć starań, by potrzeby tych dwóch grup zostały uwzględnione w założeniach projektowanego narzędzia.